

УДК 364.69:378:364.634

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.99.05>

Жінчин М. В.

СТВОРЕННЯ КУРСУ ЩОДО КОНСУЛЬТУВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЯ НАЙКРАЩИХ ПРАКТИК

У статті проаналізовано освітні програми українських та канадських університетів у контексті вивчення консультування в соціальній роботі. Аналіз українських програм охоплює курси щодо консультування у Національному університеті «Києво-Могилянська академія», Львівському національному університеті імені Івана Франка та Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. Ці курси спрямовані на розвиток основних навичок консультування та розуміння психологічних і соціальних аспектів консультування.

Аналіз канадського досвіду базується на огляді програм Університету Торонто, Університету Британської Колумбії та Університету Макгілла. Відзначено, що в канадських університетах консультування не виділяється в окремий курс, а інтегрується в загальні навчальні дисципліни з соціальної роботи. Такий підхід дозволяє поєднувати теоретичні знання з практичними навичками, що сприяє формуванню комплексного розуміння соціальних проблем та шляхів їх вирішення.

У статті також представлено рекомендації щодо створення навчального курсу з консультування внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у соціальній роботі. Рекомендації ґрунтуються на аналізі освітніх програм у трьох українських та трьох канадських університетах і включають впровадження міждисциплінарного підходу, інтерактивних методів навчання та сучасних технологій. Це забезпечить високу якість освіти і підготовки соціальних працівників до ефективної підтримки ВПО, враховуючи їхні унікальні потреби та виклики.

Впровадження таких рекомендацій сприятиме покращенню освітніх програм та підвищенню загальної ефективності соціальної роботи у сфері консультування внутрішньо переміщених осіб. Це дозволить підготувати фахівців, здатних ефективно реагувати на сучасні виклики і надавати високоякісну підтримку внутрішньо переміщеним особам, що, у свою чергу, сприятиме їх успішній соціальній адаптації та інтеграції в нові громади.

Ключові слова: консультування, внутрішньо переміщені особи, Україна, Канада, соціальна робота.

Після початку повномасштабної війни з'явилася велика кількість внутрішньо переміщених осіб, які потребують допомоги і підтримки соціальних працівників. Одним із перших кроків до надання необхідної допомоги та підтримки є консультування, в процесі якого соціальний працівник може з'ясувати потреби та проблеми особи та її сім'ї та визначити подальші кроки щодо їх вирішення. В умовах повномасштабної війни, коли тисячі людей покидають свої домівки в районах бойових дій та переїжджають до безпечніших регіонів, внаслідок чого вони потребують допомоги з пошуком житла, роботи, навчання, гуманітарної допомоги, медичних послуг, особливо важливо якісно, швидко та ефективно вирішувати ці нагальні питання.

Суліцький В. та Швед О. стверджують, що «консультування є одним із напрямів діяльності соціального працівника, що допомагає клієнтові проаналізувати та зрозуміти сутність його важкої життєвої ситуації і запропонувати різноманітні варіанти, що можуть бути використані для розв'язання проблеми; у соціальній роботі консультування можна розглядати як: вид соціальної послуги, технологію роботи з різними категоріями отримувачів соціальних послуг, процес надання індивідуальної (групової) допомоги клієнтам соціальних служб та неурядових організацій, що надають соціальні послуги». На їхню думку, соціальне консультування допомагає клієнтам проаналізувати та зрозуміти суть їхніх життєвих ситуацій та надає їм різні варіанти вирішення різноманітних проблем (Суліцький, 2023).

Завацька Л. вважає, що консультування – це вид соціальної роботи, в якому фахівці з соціальної роботи допомагають клієнтам вивчити і зрозуміти природу існуючих у них проблем і пропонують їм різні варіанти вирішення проблем. Виділяють особливий вид консультування, а саме соціальне консультування. Соціальне консультування – це цілеспрямований інформаційний вплив на індивідів або малі групи для того, щоб їх соціалізувати, відновити та оптимізувати соціальне функціонування, розвивати норми соціальної комунікації, технології надання соціальної допомоги (Завацька, 2008).

Враховуючи ситуацію, яка склалася в країні, вважаємо доцільним запровадити навчальний курс, присвячений консультуванню внутрішньо переміщених осіб, де студенти вивчатимуть особливості та різні аспекти консультування внутрішньо переміщених осіб.

Проаналізуємо навчальні курси та освітні програми, на яких вивчають консультування в соціальній роботі, на прикладі трьох українських та трьох канадських університетів.

У Національному університеті «Києво-Могилянська академія» студенти вивчають курс «Консультування в соціальній роботі» (належить до обов'язкових дисциплін). Метою курсу є «ознайомлення студентів з основними підходами до консультування в соціальній роботі. Розглядаються можливості консультування в практиці роботи з різними групами клієнтів. Курсом передбачається опанування як загальних підходів до консультування (структура консультації, основні техніки консультування), так і особливостей консультування різних груп клієнтів (немотивованих, в ситуації стресу, гострого горя тощо). Окремо розглядається процес консультування та умови його проведення. Семінарські заняття включають рольові ігри з проведення

консультації та її аналіз» (Могілянські студії, 2023; Освітня програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «Соціальна робота», 2020).

У Львівському національному університеті імені Івана Франка особливості технології консультування вивчають в межах навчального курсу «Технології соціальної роботи в Україні і світі», який належить до обов'язкових дисциплін. Курс включає вивчення технологій консультування у соціальній роботі, проблеми консультування у соціальній роботі, особливості консультування як технології соціальної роботи, типи і види консультування, консультування у практиці соціальної роботи в Україні та світі (ОПП Соціальна педагогіка: Силабуси обов'язкових (нормативних) навчальних дисциплін 2022-2023 н.р.: Технології соціальної роботи в Україні і світі, 2022).

Також студенти мають можливість обрати навчальний курс «Консультування в соціальній роботі», який належить до вибіркового дисциплін. Метою курсу є «ознайомлення із теоретичними засадами та набуття практичних навичок консультування у соціальній роботі»; завдання курсу включають «ознайомлення студентів з сучасними теоретичними уявленнями та практичними досягненнями в технологіях та практиці консультування; оволодіння навичками ефективного консультування». Зокрема, студенти вивчають процес телефонного консультування та першу психологічну допомогу як вид консультування (ОПП Соціальна педагогіка: Силабуси та анотації вибіркового навчальних дисциплін 2022-2023 н.р. Силабуси вибіркового дисциплін: Консультування в соціальній роботі, 2022).

У Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, студенти вивчають курси «Технології соціальної роботи» та «Соціальне консультування» як обов'язкові компоненти освітньої програми. Особливості технології консультування вивчають в межах програми курсу «Технології соціальної роботи». Як зазначено в силабусі курсу «Соціальне консультування», «предметом вивчення є визначення сутності й специфіки соціального консультування як напряму та технології в діяльності фахівця соціальної сфери»; а мета викладання навчальної дисципліни «Соціальне консультування» – «формування у студентів знань і вмій здійснення консультативної роботи з метою забезпечення умов розвитку і життєдіяльності індивідів у суспільстві, організації попередження і подолання їхньої соціальної дезадаптації та виходу з проблемних чи кризових ситуацій» (Силабус курсу «Соціальне консультування», 2024; Силабус курсу «Технології соціальної роботи»; 2024).

Загалом, вищевказані університети пропонують комплексні навчальні програми з соціальної роботи, що інтегрують теоретичне навчання з практичним досвідом. Програми розроблені з акцентом на активне навчання, підготовку фахівців, здатних впроваджувати інновації та проводити методологічні дослідження в соціальній сфері. Основні особливості: теоретичне навчання (програми включають курси з практичної соціальної роботи, теорії соціальної роботи, соціальної політики, проведення соціальних досліджень); практичний досвід (студенти мають можливість брати участь у практикумах та стажуваннях, працюючи з різними соціальними організаціями та установами, що дозволяє їм застосовувати набуті знання на практиці; доступ до міжнародних навчальних програм).

Аналізуючи вищенаведену інформацію, можемо відзначити, що в Україні, існують спеціалізовані курси, присвячені саме консультуванню в соціальній роботі, що дозволяє студентам глибше зануритися в цю сферу; навчання включає в себе вивчення основних теоретичних аспектів консультування в соціальній роботі, методи та техніки консультування, психологічні основи консультування, особливості роботи з різними групами населення, а також етичні аспекти консультування. На практичних заняттях студенти можуть відпрацювати навички консультування, а також на практиці у відповідних установах та організаціях.

Розглянемо навчальні програми з соціальної роботи в трьох канадських університетах: Університеті Торонто, Університеті Британської Колумбії та Університеті Макгілла.

Програма магістра соціальної роботи (MSW) в Університеті Торонто, тривалістю два роки, зосереджена на розвитку професійних навичок і компетенцій у галузі соціальної роботи з акцентом на практичну діяльність. Основні особливості: програма включає теоретичні курси, практичні семінари та обов'язкові практикуми; студенти мають можливість вибирати спеціалізації, такі як: «Діти та їхні сім'ї», «Управління соціальними послугами та лідерство», «Психічне здоров'я та здоров'я», «Соціальна справедливість та різноманіття», «Соціальна робота в геронтології»; навчальна програма підкреслює важливість інтеграції теорії та практики з метою підготовки студентів до реальних викликів в соціальній роботі (MSW – Two-Year Program, 2024).

Бакалаврська програма з соціальної роботи (BSW) в Університеті Британської Колумбії орієнтована на глибоке розуміння соціальних проблем та розробку ефективних стратегій їх вирішення. Навчальні курси охоплюють широкий спектр тем, включаючи соціальну політику, теорію соціальної роботи, методи дослідження та клінічні практики. Програма забезпечує студентам можливість розвитку навичок безпосередньої роботи з клієнтами, а також розробки і впровадження соціальних програм і політики. Студенти проходять практикуми, які забезпечують практичний досвід у різних соціальних установах (Bachelor of Social Work, 2024).

Навчальна програма бакалавра соціальної роботи (BSW) в Університеті Макгілла розроблена для підготовки студентів до ефективно професійної практичної діяльності у сфері соціальної роботи. Програма включає курси з основ соціальної роботи, методів дослідження, етики та психології. Студенти мають можливість брати участь у практикумах, які надають цінний практичний досвід. Особлива увага приділяється критичному мисленню та розумінню комплексних соціальних систем, з якими працюють соціальні працівники (BSW Timetable and Courses, 2024).

В Університеті Торонто немає окремого курсу про консультування в соціальній роботі у такому вигляді, як в пропонують різні університети в Україні. Навчання консультуванню у соціальній роботі інтегровано в загальну програму навчання. Наприклад, є такі навчальні курси: «Основи соціальної роботи: знання, теорія та цінності, що формують практику», «Практика соціальної роботи з групами», «Практика соціальної роботи з окремими особами та сім'ями», «Практика соціальної роботи в організаціях та громадах», де вивчають різні технології, напрями та особливості соціальної роботи (MSW – Two-Year Program, 2024).

В Університеті Британської Колумбії та в Університеті Макгілла також немає окремого курсу щодо консультування в соціальній роботі, вивчення технологій та особливостей роботи з різними категоріями населення входить до інших курсів загальної навчальної програми (Bachelor of Social Work, 2024; BSW Timetable and Courses, 2024).

Отже, у канадських університетах немає окремого курсу про консультування в соціальній роботі у такому вигляді, як в Україні. Програми соціальної роботи в Канаді зазвичай інтегрують вивчення особливостей консультування в загальну програму навчання соціальної роботи, але не виділяють його в окремий курс. Студенти проходять практику в різних соціальних установах та організаціях, де отримують можливість застосовувати теоретичні знання на практиці.

Таким чином, навчання консультуванню в соціальній роботі в Україні та Канаді має свої особливості та відмінності. Українські освітні програми соціальної роботи надають можливість глибше зосередитися на консультуванні через спеціалізовані курси, тоді як канадські освітні програми інтегрують консультування в більш загальний контекст соціальної роботи, забезпечуючи міждисциплінарний підхід та ширшу підготовку; обидві системи освіти мають свої переваги і можуть взаємно збагачуватися через обмін досвідом та найкращими практиками.

Враховуючи реалії війни, коли через бойові дії в пошуках безпеки люди переміщуються в інші регіони країни для проживання, вважаємо, що доцільно було б створити окремий навчальний курс, який був би сфокусованим саме на консультуванні внутрішньо переміщених осіб. Такий курс повинен, на нашу думку, включати теорію консультування (базові теоретичні аспекти, такі як методи та техніки консультування, психологічні основи консультування, соціально-психологічні особливості консультування внутрішньо переміщених осіб); практичні заняття, тренінги та стажування в соціальних службах, прихистках та організаціях, що надають соціальні послуги та консультують внутрішньо переміщених осіб, де студенти зможуть застосувати свої знання на практиці, а також залучення студентів до роботи у громадах з великою кількістю внутрішньо переміщених осіб, що дозволить їм отримати реальний досвід роботи в цій сфері; міждисциплінарний підхід: включення відповідної інформації з психології, медицини, права для більш комплексного розуміння проблем, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи та механізмів їх вирішення; соціально-економічні аспекти міграції (аналіз соціально-економічних викликів, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи, включаючи питання працевлаштування, пошуку житла та доступу до гуманітарної допомоги і соціальних послуг), а також ознайомлення з діяльністю відповідних установ та організацій, які надають різні види послуг, пропонують допомогу та підтримку внутрішньо переміщеним особам, в яких регіонах та яких сферах, розуміння, куди можна перескерувати людей в разі потреби; включення сучасних методів навчання: симуляційні тренінги для відпрацювання навичок консультування та роботи з внутрішньо переміщеними особами в змодельованих ситуаціях; аналіз реальних кейсів з роботи з внутрішньо переміщеними особами для розуміння різних ситуацій та вироблення ефективних стратегій вирішення проблем; вебінари та онлайн-курси; обмін досвідом між студентами, викладачами та соціальними працівниками, які мають досвід у консультуванні внутрішньо переміщених осіб; наставництво досвідчених соціальних працівників, які можуть допомагати студентам у проведенні їхніх перших консультувань; супервізія (регулярні зустрічі з супервізорами для обговорення складних випадків, отримання порад та підтримки); залучення студентів до дослідницької роботи та публікації результатів їхніх досліджень у наукових виданнях.

Таким чином, створення якісного курсу з консультування внутрішньо переміщених осіб в соціальній роботі потребує поєднання теоретичних знань з практичними навичками, використання міждисциплінарного підходу, впровадження сучасних методів навчання та надання підтримки студентам. Це дозволить підготувати соціальних працівників, які зможуть ефективно працювати в умовах сучасних викликів та забезпечувати якісне та ефективне консультування внутрішньо переміщеним особам і розумітимуть, як забезпечити першочергові потреби та вирішити нагальні проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Використана література:

1. Завацька Л. Технології професійної діяльності соціального педагога : навч. посіб. Київ : Слово, 2008. 240 с.
2. Могилянські студії. Київ, 2023. URL : <https://www.ukma.edu.ua/ects/index.php/foz/187-bp/c/260-bp-social>
3. Освітня програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «Соціальна робота». Київ, 2020. URL : <https://www.ukma.edu.ua/ects/index.php/foz/187-bp/c/260-bp-social>
4. ОПП Соціальна педагогіка: Силабуси та анотації вибіркового навчальних дисциплін 2022–2023 н.р. Силабуси вибіркового дисциплін: Консультування в соціальній роботі. Львів, 2022. URL : <https://pedagogy.lnu.edu.ua/sylabusy-vybirkovykh-dyst-syplin-opp-231-sots-pedahohika-2021-22>
5. Силабус курсу «Соціальне консультування». Тернопіль, 2024. URL: https://docs.google.com/document/d/1qJO5FFQf3RlXqQkDUkOGdaL6C_KiQ-TR/edit

6. ОПП Соціальна педагогіка : Силабуси обов'язкових (нормативних) навчальних дисциплін 2022-2023 н.р. : Технології соціальної роботи в Україні і світі. Львів, 2022. URL : <https://pedagogy.lnu.edu.ua/opp-sotsialna-pedahohika-sylabusy-oboviazkovykh-normatyvnykh-navchalnykh-dystsyplin-2022-2023-n-r>
7. Силабус курсу «Технології соціальної роботи». Тернопіль, 2024. URL : https://docs.google.com/document/d/1ViHaaP7U1oUybiwxQDQ6LaF_0mWEn3/edit
8. Суліцький В., Швед О. Консультування в соціальній роботі : навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Вінніченко», 2023. 240 с.
9. MSW – Two-Year Program. *University of Toronto* : веб-сайт. URL : <https://socialwork.utoronto.ca/programs/msw/msw-two-year-program/>
10. Bachelor of Social Work. *University of British Columbia* : веб-сайт. URL : <https://socialwork.ubc.ca/undergraduate/bachelor-of-social-work/>
11. BSW Timetable and Courses. *McGill University* : веб-сайт. URL : <https://www.mcgill.ca/socialwork/prospective/bsw/program-schedule>

References:

1. Zavatska L. (2008) *Tekhnolohiyi profesynoyi diyalnosti sotsialnoho pedahoha : navch. posib.* [Technologies of professional activity of a social pedagogue: textbook]. Kyiv : Slovo. 240 s. [in Ukrainian].
2. Mohylyanski studiyi. (2023) [Mogilyan studies]. Kyiv. URL : <https://www.ukma.edu.ua/ects/index.php/foz/187-bp/c/260-bp-social> [in Ukrainian].
3. Osvitnya prohrama pershoho (bakalavrskoho) rivnya vyshchoyi osvity «Sotsialna robota». (2020) [Educational program of the first (bachelor's) level of higher education «Social work»]. Kyiv. URL : <https://www.ukma.edu.ua/ects/index.php/foz/187-bp/c/260-bp-social> [in Ukrainian].
4. OPP Sotsialna pedahohika: Sylabusy ta anotatsiyi vybirkovykh navchalnykh dystsyplin 2022-2023 n.r. Sylabusy vybirkovykh dystsyplin : Konsultuvannya v sotsialniy roboti. (2022) [Educational program «Social pedagogy»: Syllabi and annotations of elective academic disciplines 2022-2023 academic year. Syllabi of elective disciplines: Counseling in social work]. Lviv. URL : <https://pedagogy.lnu.edu.ua/sylabusy-vybirkovykh-dystsyplin-opp-231-sots-pedahohika-2021-22> [in Ukrainian].
5. Sylabus kursu «Sotsialne konsultuvannya». (2024) [Syllabus of the course «Social counseling»]. Ternopil. URL : https://docs.google.com/document/d/1qJO5FFQf3RlXqQkDUkOGdaL6C_KiQ-TR/edit [in Ukrainian].
6. OPP Sotsialna pedahohika : Sylabusy obovyazkovykh (normatyvnykh) navchalnykh dystsyplin 2022-2023 n.r. : Tekhnolohiyi sotsianoyi roboty v Ukrayini i sviti. (2022) [Educational program «Social pedagogy»: Syllabi of mandatory (normative) academic disciplines 2022-2023 academic year: Technologies of social work in Ukraine and the world]. Lviv. URL : <https://pedagogy.lnu.edu.ua/opp-sotsialna-pedahohika-sylabusy-oboviazkovykh-normatyvnykh-navchalnykh-dystsyplin-2022-2023-n-r> [in Ukrainian].
7. Sylabus kursu «Tekhnolohiyi sotsialnoyi roboty». (2024) [Syllabus of the course «Technologies of social work»]. Ternopil. URL : https://docs.google.com/document/d/1ViHaaP7U1oUybiwxQDQ6LaF_0mWEn3/edit [in Ukrainian].
8. Sulitsky V., Shved O. (2023) *Konsultuvannya v sotsialniy roboti : navchalno-metodychnyy posibnyk.* [Counseling in social work: educational and methodological manual]. Kyiv : Vydavnychyy dim «Vinichenko». 240 s. [in Ukrainian].
9. MSW – Two-Year Program (2024) *University of Toronto*. URL : <https://socialwork.utoronto.ca/programs/msw/msw-two-year-program/>
10. Bachelor of Social Work. (2024) *University of British Columbia*. URL : <https://socialwork.ubc.ca/undergraduate/bachelor-of-social-work/>
11. BSW Timetable and Courses. (2024) *McGill University*. URL : <https://www.mcgill.ca/socialwork/prospective/bsw/programschedule>

Zhinchyn M. Establishing a course on counseling of internally displaced persons: recommendations and integration of best practices

The article analyzes the educational programs of Ukrainian and Canadian universities in the context of studying counseling in social work. The analysis of Ukrainian programs covers counseling courses at the National University of "Kyiv-Mohyla Academy," Ivan Franko National University of Lviv, and Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. These courses aim to develop basic counseling skills and an understanding of the psychological and social aspects of counseling.

The analysis of Canadian experience is based on a review of programs at the University of Toronto, the University of British Columbia, and McGill University. It is noted that in Canadian universities, counseling is not singled out as a separate course but is integrated into general social work curricula. This approach allows for the combination of theoretical knowledge with practical skills, contributing to a comprehensive understanding of social problems and their solutions.

The article also presents recommendations for creating a training course on counseling internally displaced persons (IDPs) in social work. The recommendations are based on an analysis of educational programs at three Ukrainian and three Canadian universities and include the implementation of an interdisciplinary approach, interactive teaching methods, and modern technologies. This will ensure high-quality education and preparation of social workers for effective support of IDPs, considering their unique needs and challenges.

The implementation of these recommendations will contribute to the improvement of educational programs and increase the overall effectiveness of social work in the field of counseling for internally displaced persons. This will prepare specialists capable of effectively responding to contemporary challenges and providing high-quality support to IDPs, thereby promoting their successful social adaptation and integration into new communities.

Key words: counseling, internally displaced persons, Ukraine, Canada, social work.